

ผลกระทบจากจักรวรรดินิยมตะวันตกต่ออธิปไตย ของไทยในแหลมมลายู ช่วงปีคริสต์ศตวรรษที่ 19 และที่ 20 ตอนต้น

สกรรจ์ จันทรรัตน์

ในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ไทยและประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องเผชิญกับภัยอันตรายชนิดที่ไม่เคยมีประสบการณ์ มาก่อน นั่นคือการคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตกซึ่งเข้ามาแข่งขันกันในภูมิภาคนี้ เพื่อสร้างอิทธิพลทางการเมืองและสร้างอาณานิคมของตนขึ้น ซึ่งเป็นแนววิธีหนึ่งของชาติตะวันตกในการสร้างความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจและยุทธศาสตร์โดยไม่คำนึงถึงอำนาจและอธิปไตยของชาติในแถบนี้ ไทยต้องเผชิญหน้ากับการคุกคามของฝรั่งเศสทางภาคตะวันออกและเผชิญหน้ากับการคุกคามจากอังกฤษทางภาคใต้ของอาณาจักรสิ่งที่รัฐบาลของไทยขณะนั้นสามารถดำเนินการต่อสู้ปกป้องรักษาอธิปไตยของชาติได้มี 2 วิธีการ คือ การเจรจาทางการทูต และการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตามอารยธรรมของตะวันตก ถ้าประเมินโดยการที่คำนึงถึง “อธิปไตยของชาติ” เป็นหลักเกณฑ์แล้ว ไทยขณะนั้นประสบความสำเร็จมากกว่าประเทศเพื่อนบ้านที่เลือกใช้วิธีอื่นซึ่งในที่สุดก็ค่อย ๆ ตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของชาติตะวันตกในลักษณะ “อาณานิคม” ในเวลาต่อมา

ดินแดนในแหลมมลายูในขณะนั้นไทยมีอธิปไตยเหนือบรรดาเมืองต่าง ๆ ในแหลมมลายูสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว การปกครองดินแดนดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นหัวเมืองชั้นนอก (เมืองพระยามหานคร) และหัวเมืองประเทศราช โดยยึดการคมนาคมความสะดวกในการบริหารเป็นหลัก หัวเมืองพระยามหานครมีการปกครองที่รัฐบาลของไทยเข้าไปมีบทบาทเกือบจะโดยตรง เนื่องจากการสื่อสารคมนาคมเป็นระยะทางที่ใกล้กับศูนย์กลางมากกว่าหัวเมืองประเทศราช หัวเมืองพระยามหานครประกอบด้วยเมือง นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ตรัง ภูเก็ต พังงา ชุมพร กาญจนดิษฐ์ ประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น ส่วนเมืองประเทศราช ระยะทางไกลออกไปจากศูนย์กลางมากจึงปกครองในลักษณะมีข้อพันธสัญญากับรัฐบาลกลางโดยบรรดาเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ ยอมรับความเป็นเจ้าอธิราชของไทยต่อเมืองของตน ไทยจึงมอบอำนาจให้ปกครองภายในเมืองแต่ละเมืองปกครองตนเองอย่างอิสระแต่ไม่ขัดกับข้อตกลงในพันธสัญญาที่ทำไว้กับไทย

แต่เมื่อสภาพการณ์ทั่วไปของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปลี่ยนแปลงไปนั่นคือ อังกฤษได้ครอบครองพม่าและหัวเมืองมลายู รัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษที่ภูมิภาคนี้มีสำนักงานอยู่ที่ สิงคโปร์ มีหน้าที่ปกครองมลายูของอังกฤษ อังกฤษที่สิงคโปร์ มีนโยบายที่แน่วแน่ในการผนวกดินแดนของไทยทั้งหมดในแหลมมลายู เพราะต้องการให้อังกฤษมีดินแดนเชื่อมติดต่อกันระหว่างพม่าของอังกฤษกับมลายูของอังกฤษ ความพยายามของอังกฤษที่สิงคโปร์เพื่อบรรลุความมุ่งหมายจึงใช้วิธีการต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือใช้วิธีการเรียกร้องทางการทูต การคุกคามด้วยกำลังอาวุธที่เหนือกว่า การขอซื้อ การขอเช่า หัวเมืองของไทยในแหลมมลายู ขณะเดียวกันได้ใช้อิทธิพลทางด้านผลประโยชน์อังกฤษที่สิงคโปร์บีบบังคับให้อังกฤษที่

กรุงลอนดอน ดำเนินการเปลี่ยนแปลงนโยบายจากการพยายามรักษาให้ไทยมีอธิปไตยเหนือดินแดนในแหลมมลายู แต่อย่างไรก็ตามอังกฤษที่กรุงลอนดอนยังคงไม่ปฏิบัติตามนโยบายของอังกฤษที่สิงคโปร์ในการที่ผนวกดินแดนบนแหลมมลายูของไทย ทั้งนี้เพราะอังกฤษที่กรุงลอนดอนได้พิจารณาเห็นว่าการรักษาและสนับสนุนให้ไทยเป็นเอกราชและมีอธิปไตยในแหลมมลายู ย่อมมีประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจต่ออังกฤษมากกว่าการยึดครองดินแดนของไทย ดังเหตุผลต่อไปนี้

1. อังกฤษที่กรุงลอนดอนต้องการสร้างความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจในไทยให้มีความมั่นคงถาวรต่อไป ทั้งนี้เพราะอังกฤษมีผลประโยชน์จำนวนมากศาลอยู่ในไทย โดยเฉพาะการลงทุนการทำเหมืองแร่ในหัวเมืองของไทยในแหลมมลายู ถ้าการเข้ายึดครองดินแดนส่วนนี้ของไทยก็เท่ากับอังกฤษเปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสแบ่งแยกไทยซึ่งขัดกับนโยบายที่อังกฤษที่ลอนดอนมีต่อไทยและมีต่อฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะการที่ฝรั่งเศสมีพรมแดนติดต่อกับอังกฤษนั้นเป็นสิ่งที่อังกฤษพิจารณาเห็นว่ามิประโยชน์น้อยกว่าการรักษาและสนับสนุนให้ไทยเป็นเอกราชต่อไป

2. เนื่องจากผลประโยชน์ในการลงทุนของชาวอังกฤษในไทยโดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีจำนวนมหาศาลเกินกว่าจะยึดครองดินแดนหัวเมืองของไทยในแหลมมลายู

ทัศนะดังกล่าวนี้อังกฤษที่กรุงลอนดอนจึงไม่เห็นพ้องกับนโยบายการคุกคามดินแดนของไทยในแหลมมลายูตามนโยบายของอังกฤษที่สิงคโปร์ ครั้นเวลาผ่านไปความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของโลกที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขณะนั้นส่งผลให้ชาติมหาอำนาจอื่น ๆ เช่น เยอรมนี รัสเซีย ได้พยายามหาวิธีการเข้ามาสร้างอิทธิพลทางการเมืองเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ของตนขึ้นในแหลมมลายูส่วนที่อยู่ในอธิปไตยของไทยเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันฝรั่งเศสก็เพิ่มความพยายามจะขูดคลองกระขามแหลมมลายูเพื่อสร้างความมั่นคง อินโดจีนของฝรั่งเศสให้มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นอังกฤษที่กรุงลอนดอนจึงเริ่มพิจารณาเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเมืองของอังกฤษในแหลมมลายูกำลังได้รับการท้าทายจากฝรั่งเศส เยอรมนี และรัสเซีย อังกฤษที่กรุงลอนดอนจึงเริ่มใช้นโยบายแทรกแซงกิจการภายในของหัวเมืองประเทศราชของไทยทั้งหมด พร้อมทั้งมีนโยบายกีดกันมหาอำนาจอื่นเข้าไปสร้างอิทธิพลทางการเมืองเศรษฐกิจและสร้างจุดยุทธศาสตร์ขึ้นในแหลมมลายู นั่นคือต้องหาวิธีการสร้างความมั่นคงให้อังกฤษโดยการให้ดินแดนในแหลมมลายูตกอยู่ในความอารักขาของอังกฤษและหาวิธีการกีดกันไม่ให้ฝรั่งเศสสนใจแหลมมลายูอีกต่อไป เพราะฉะนั้นอังกฤษที่กรุงลอนดอนจึงได้เริ่มต้นเจรจาดกกลางกับฝรั่งเศสเพื่อแบ่งเขตอิทธิพลของทั้งสองขึ้นในดินแดนของไทย โดยกำหนดว่าทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยตกอยู่ในความสนใจของฝรั่งเศสและดินแดนทางภาคใต้ของไทย คือ แหลมมลายูตกอยู่ในความสนใจของอังกฤษ

ในที่สุดการลงนามระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษที่ลอนดอนเพื่อรับรองอธิปไตยของไทยเหนือลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำเพชรบุรีในปี ค.ศ. 1896 และในเวลาใกล้เคียงกันนี้ อังกฤษได้ใช้อิทธิพลทางการเมืองที่มีอยู่ในไทยบีบบังคับให้ไทยยินยอมลงนามในอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1897 เพื่อเป็นการรักษามหาอำนาจและอิทธิพลของอังกฤษในแหลมมลายู อนุสัญญาฉบับนี้ โดยทางพฤตินัยดินแดนของไทยในแหลมมลายูตกอยู่ภายใต้การอารักขาของอังกฤษที่ลอนดอน เพราะจากการตกลงในมาตราที่ 3 ของอนุสัญญาฉบับนี้ได้ให้สิทธิในการอนุญาตการให้สัมปทานแก่คนในบังคับของมหาอำนาจอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อังกฤษนั้น ไทยต้องได้รับความยินยอมจากอังกฤษที่กรุงลอนดอนอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ในขณะที่เดียวกันไทยยังคงมีอธิปไตยครอบครองดินแดนดังกล่าวต่อไป ไทยจำใจต้องตกลงตามที่ต้องการเพื่อความปลอดภัยของดินแดนส่วนนี้ของไทย เนื่องจากอนุสัญญาฉบับนี้ได้ละเมิดสิทธิของชาติมหาอำนาจอื่น ๆ ที่

ได้ลงนามทางพระราชไมตรีกับไทยในมาตราที่ว่าด้วยการอนุญาตให้มาลงทุนในดินแดนของไทย และไทยหวังเกรงว่าฝรั่งเศสจะบีบบังคับให้ไทยต้องทำสัญญาในลักษณะนี้อีกในดินแดนทางภาคตะวันออก จึงได้ขอให้คู่สัญญาถือเป็นความลับ ดังนั้นสัญญาฉบับนี้จึงเรียกว่า อนุสัญญาลับ ปี ค.ศ. 1897 ตลอดมา

แต่อย่างไรก็ตามอังกฤษที่สิงคโปร์ยังคงใช้อิทธิพลทางกำลังที่เหนือกว่าเข้าคุกคามหัวเมืองประเทศราชของไทยในแหลมมลายูตลอดมา เมื่อการลงนามในอนุสัญญาลับปี ค.ศ. 1897 กับอังกฤษที่ลอนดอนแล้ว ไทยเริ่มวิตกและหวั่นเกรงว่าอังกฤษจะเข้ายึดครองดินแดนของไทยในแหลมมลายูในที่สุด ดังนั้นไทยจึงได้เร่งรีบจัดการปรับปรุงการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางโดยได้จัดการปฏิรูปการปกครองพระราชอาณาจักรเป็นการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยการรวมเมืองต่าง ๆ เป็นมณฑลเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้ ไทยได้รับดำเนินการปรับปรุงการปกครองที่เป็นมณฑลอยู่ก่อนแล้วให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยพยายามหาช่องทางให้อำนาจของส่วนกลางเข้าไปมีอำนาจในการปกครองท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น กล่าวคือหัวเมืองประเทศราชบางส่วนได้นำระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลมาใช้ปกครอง แต่บางส่วนที่อำนาจส่วนกลาง ยังเข้าไปไม่ได้ก็ยังคงฐานะเป็นประเทศราชเช่นเดิม คือ กลันตันและตรังกานู เป็นต้น

ไทยพยายามดำเนินการปฏิรูปการปกครองโดยรวมหัวเมืองพระยามหานครและหัวเมืองประเทศราชมาไว้กับอำนาจส่วนกลางให้มากที่สุด แต่อังกฤษที่สิงคโปร์พยายามขัดขวางและเริ่มแทรกแซงกิจการภายในของแต่ละเมืองตลอดมาโดยเฉพาะมณฑลไทรบุรี เมืองกลันตันและเมืองตรังกานู ทำให้เกิดสถานการณ์อันไม่เป็นที่ไว้วางใจ ทั้งนี้เพราะเหตุดังต่อไปนี้

1. เหตุการณ์ภายในเมืองไทรบุรีในมณฑลไทรบุรี ไทยไม่สามารถเข้าไปควบคุมให้อยู่ในอำนาจได้เต็มที่ เพราะการขัดแย้งภายในระหว่างข้าราชการระดับสูงของเมืองไทรบุรีกับข้าราชการระดับสูงที่ไทยส่งไป นำไปสู่การกีดกันไทยที่พยายามปฏิรูปมณฑลไทรบุรีไว้ภายใต้อำนาจของส่วนกลางอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะข้าราชการระดับสูงของไทรบุรีไม่ต้องการให้ไทยเข้าไปมีอำนาจมากไปกว่าข้อตกลงที่มีเงื่อนไขในสัญญาภูมิเงินระหว่างไทยกับไทรบุรี มีหลักฐานว่าข้าราชการระดับสูงของเมืองไทรบุรีได้ขอความช่วยเหลือจากอังกฤษที่สิงคโปร์อันนำไปสู่ความวุ่นวายในเวลาต่อมา

2. เหตุการณ์ภายในเมืองกลันตัน ความยุ่งยากในกลันตันเกิดจากบริษัทของชาวอังกฤษซื้อบริษัทได้เข้าไปรับสัมปทานทำเหมืองแร่เป็นจำนวนมากและมีอิทธิพลมากจนขัดแย้งกับที่ปรึกษาเมืองกลันตันที่ไทยส่งไปประจำ ไทยพยายามแก้ไขสถานการณ์ใน ปี ค.ศ. 1905 แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ บริษัทฯ และกลันตันยังคงขัดแย้งกันต่อไปและบริษัทยังพยายามใช้อิทธิพลให้กระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษที่ลอนดอนเข้าแทรกแซงเมืองกลันตัน การคงอยู่ของบริษัทฯ ยังคงมีความอ่อนแอในการที่ไทยจะควบคุม ปกครองเมืองกลันตัน ต่อไป

3. สถานการณ์โดยทั่วไปของเมืองตรังกานู ตรังกานูปกครองเป็นอิสระจากไทยมากที่สุด ใน ค.ศ. 1902 ได้ใช้นโยบายขัดขืนไทยสำเร็จและยังได้ปฏิเสธลงนามในสัญญากับไทยใน ค.ศ. 1902 นอกจากนี้เจ้าเมืองตรังกานูยังใช้นโยบายต่อต้านอำนาจของไทยอย่างเงียบแต่ได้ผลดี ชาติมหาอำนาจต่าง ๆ ยอมรับว่าเมืองตรังกานูเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทย ไทยต้องรับผิดชอบต่ออำนาจของชาติต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเมืองตรังกานู เช่นการให้สัมปทานต่าง ๆ รับผิดชอบทางการศาลยุติธรรม แต่ขณะเดียวกันไทยไม่สามารถควบคุม บังคับบัญชากิจการภายในของเมืองตรังกานูได้ตามที่ต้องการ ความรับผิดชอบโดยปราศจากอำนาจในการควบคุมบังคับบัญชานี้ นับว่าเป็นการปกครองที่เป็นอันตรายเป็นอย่างมาก และไม่ควรที่จะให้ดำรงอยู่ต่อไป

นอกจากนี้ไทยยังไม่พึงพอใจต่อผลของสนธิสัญญาที่เคยลงนามไว้กับอังกฤษโดยเฉพาะเรื่องสิทธิ

สภาพนอกอาณาเขต ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังตลอดมาตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่เรื่อยมาจนถึงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพราะสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1855 ระหว่างไทยกับอังกฤษไม่ได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุด ครั้นต่อมาสภาพการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปลี่ยนแปลงไป ผลร้ายตกอยู่กับไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไทยได้พยายามขอแก้ไขแต่ทำไปด้วยความยากลำบากมาก ประกอบกับผลของอนุสัญญาฉบับ ปี ค.ศ. 1897 ที่อังกฤษพยายามตีความไปทางด้านการค้ามากกว่าทางการเมือง ซึ่งเป็นผลประโยชน์ของอังกฤษเอง เมื่อไทยพยายามคัดค้านก็ไม่มีอำนาจต่อรองแต่อย่างใด อังกฤษได้ตีความจากอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1897 ตามที่ต้องการ จึงเท่ากับเปิดแนวทางให้ไทยหมดสิทธิความเป็นเจ้าของดินแดนในแหลมมลายู ตั้งแต่บางสะพานลงไปจนถึงเมืองมลายูของอังกฤษ อังกฤษได้ปิดประตูการค้าในส่วนนี้ของไทยเพราะเวลายิ่งล่วงไปการกระทำของอังกฤษเป็นการผูกขาดผลประโยชน์แต่เพียงชาติเดียว เมื่อมีคนชาติอื่นที่ไม่ใช่ชาวอังกฤษขอสัมปทาน อังกฤษมักขัดขวางไทยเสมอ ไทยไม่มีอำนาจจะทำได้ดังที่ปรารถนา ความไม่พึงพอใจเหล่านี้ได้นำไปสู่การเจรจาระหว่างไทยกับอังกฤษ เพื่อยกเลิกอนุสัญญาฉบับ ปี ค.ศ. 1897 และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ในเวลาต่อมา

ความต้องการของไทยคือ การยกเลิกอนุสัญญาฉบับ ปี ค.ศ. 1897 และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้หมดไป เพื่อเป็นการที่จะทำให้ไทยสามารถปกครองดินแดนส่วนภาคใต้ของอาณาจักรให้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไทยยอมยกผลประโยชน์อื่น ๆ ที่อังกฤษพอใจให้ ด้วยเหตุนี้ มร.สโตรเบล (MR. Strobel) ที่ปรึกษาการทูตของไทยจึงได้ประมวลสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่ของความต้องการของอังกฤษ ในไทย ผลปรากฏว่าสิ่งที่อังกฤษต้องการคือ ดินแดนในบริเวณที่เป็นประเทศราชของไทย และการประมวลเหตุการณ์ที่กำลังเป็นอยู่ในเมืองไทรบุรี เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู ขณะนั้นกำลังตกอยู่ในสภาพการณ์ที่ไทยยากที่จะควบคุมและปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุที่อังกฤษที่สิงคโปร์เข้าแทรกแซงและอังกฤษที่ลอนดอนยอมเห็นด้วย เพราะว่ามีผลประโยชน์ของคนในบังคับอังกฤษอยู่เป็นจำนวนมากและคงจะต้องตกไปอยู่ในอำนาจของอังกฤษสักวันหนึ่งในที่สุด มร.สโตรเบล จึงได้เสนอแนะผู้นำของไทยว่า ไทยไม่ได้รับผลประโยชน์คุ้มค่าอันใดจากเมืองไทรบุรี เมืองกลันตัน และเมืองตรังกานู แต่ไทยกลับต้องรับผิดชอบในการปกครองการบริหารภายในเมืองเหล่านี้ทั้งหมดต่อมหาอำนาจชาวต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันไทยไม่ได้ปกครองเมืองเหล่านี้โดยตรงอย่างแท้จริง ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการควบคุมบังคับบัญชา ซึ่งในเวลาเดียวกันอังกฤษที่สิงคโปร์ทำการแทรกแซงกิจการภายในทุก ๆ ระยะ ก่อให้เกิดความลำบากในการบริหารอยู่ตลอดเวลา ถ้าไทยมอบเมืองไทรบุรี เมืองกลันตัน และเมืองตรังกานูให้กับอังกฤษที่ลอนดอน เพื่อแลกเปลี่ยนกับการยกเลิกอนุสัญญาฉบับ ปี ค.ศ. 1897 และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จักเป็นการเหมาะสมและได้ประโยชน์มากกว่าการที่ไทยยังคงรักษานโยบายเดิมที่มีต่อหัวเมืองประเทศราชของไทยในส่วนนี้ การแลกเปลี่ยนดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่หัวเมือง ทั้งสามนี้ยังคงมีมูลค่าสูงในความมุ่งหวังของอังกฤษที่ลอนดอน ดีกว่าที่จะยอมสูญเสียหัวเมืองเหล่านี้ไปโดยไม่ได้รับผลประโยชน์อะไร และถ้าทำได้ดังข้อเสนอนี้ไทยย่อมจะทำการปกครองดินแดนในแหลมมลายู ที่คงเหลือ อยู่ได้โดยตรงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น' มร.สโตรเบล มีความเห็นว่าเมืองไทรบุรีในมณฑลไทรบุรี เมืองตรังกานู และเมืองกลันตัน เป็นแหล่งที่เกิดของอันตรายที่จะมีข้อเสียเปรียบต่อไทยต่อไป จากกรณีความ

ร่วนวายในเมืองกลันตัน การปฏิเสธอำนาจของเมืองตรังกานูต่อไทยและสถานการณ์ที่ไม่พึงพอใจของไทยในเมืองไทรบุรีภายหลังที่พระยาเสนาณรงค์ฤทธิรามาตุดาถึงแก่อนิจกรรมลง ไทยจึงไม่ควรเสียเวลาไปทำการรบพิชิตขอบในเบื้องหน้าอีกต่อไป เพราะไม่ได้ให้ผลประโยชน์แก่ไทยเท่าใดนัก ควรที่จะแลกเปลี่ยนเอาสิ่งที่ไทยต้องการจากอังกฤษที่ลอนดอนในขณะที่ดินแดนเหล่านี้ยังคงมีค่าในสายตาของอังกฤษที่ลอนดอนจะดีกว่า และดินแดนที่ยังเหลืออยู่จะได้อยู่ในการปกครองโดยตรง เมื่อเป็นที่แน่ใจแล้วว่าผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับในการที่จะยกดินแดนทั้งสามเมืองนี้ให้กับอังกฤษที่ลอนดอนคุ้มกับการที่ไทยจะขอยกเลิกอนุสัญญาฉบับ และสิทธิสภาพนอกอาณาเขต มร.สโตรเบลจึงได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามความเห็นดังกล่าว พระองค์ทรงวินิจฉัยแล้วจึงทรงเห็นด้วยกับข้อเสนอของ มร.สโตรเบล เพราะทรงพิจารณาเห็นแล้วว่าเมืองเหล่านั้นไม่มีผลประโยชน์ มากนักต่อไทย ถ้ายกให้อังกฤษที่ลอนดอนตามข้อเสนอจะไม่มีผลประโยชน์อันใดมากกว่าไม่ได้ ต้นไม้เงินต้นไม้ทองเท่านั้น แต่ที่ทรงพระวิตกมากคือ การเสียเกียรติภูมิของไทยแต่อย่างไรรู้ก็ตามพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ มร.สโตรเบล ดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไปตามข้อเสนอดังกล่าว¹

ดังนั้นการเจรจาในเรื่องนี้อย่างไม่เป็นทางการระหว่างมร.สโตรเบลผู้แทนฝ่ายไทยกับ มร.แปตยิดผู้แทนฝ่ายอังกฤษในเรื่องไทยเสนอขอยกเลิกอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1897 และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตโดยไทยยอมยกดินแดนในเมืองไทรบุรี (เมืองหนึ่งในมณฑลไทรบุรี) เมืองกลันตัน และเมืองตรังกานู ให้กับอังกฤษที่ลอนดอนเป็นการตอบแทน การเจรจาใช้เวลายาวนานจนบรรลุเป้าประสงค์ เพราะหลังจากเริ่มต้นการเจรจาไม่นานนัก มร.สโตรเบล ผู้แทนฝ่ายไทยได้ป่วยและถึงแก่อนิจกรรมลง มร.เวสเดนการ์ด ผู้ช่วยมร.สโตรเบล เป็นผู้ทำหน้าที่แทน การเจรจาได้ดำเนินไปสู่ข้อตกลงเกี่ยวกับหัวเมืองประเทศราชของไทยในแหลมมลายูกับอังกฤษที่ลอนดอน เป็นไปอย่างพิถีพิถัน โดยคำนึงถึงผลได้ผลเสียของทั้งสองฝ่าย ต่อมาอังกฤษมีความต้องการดินแดนเพิ่มเติมไปจากที่ไทยเสนอยกให้คือได้ขอเมืองปลิศและสตูลซึ่งเป็นเมืองในมณฑลไทรบุรี และเมืองต่าง ๆ ในมณฑลปัตตานีทั้งหมด โดยอังกฤษมีความเห็นว่าการที่ยอมยกเลิกสิทธิที่มีอยู่ในอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1897 และข้อตกลงในสิทธิสภาพนอกอาณาเขตนั้น มีค่ามากกว่าดินแดนในเมืองไทรบุรี เมืองกลันตัน และเมืองตรังกานูที่ไทยจะยกให้ แต่ในทางกลับกันไทยนั้นต้องการมอบดินแดนของไทยในแหลมมลายูให้กับอังกฤษเฉพาะหัวเมืองที่ไทยไม่ได้ปกครองโดยตรงและควบคุมบังคับบัญชาไม่ได้เท่านั้น ดังนั้นไทยจึงปฏิเสธข้อเสนอของอังกฤษที่ต้องการหัวเมืองต่าง ๆ ใน มณฑลปัตตานีและเมืองสตูล โดยอ้างว่าไทยไม่ได้เสนอให้ดินแดนแก่อังกฤษโดยกำหนดตามลักษณะ ศาสนา ภาษา ที่ปรากฏอยู่ในเมืองของไทยในแหลมมลายู แต่ไทยยินดีที่จะมอบให้เท่าที่มอบให้ได้เท่านั้น โดยเฉพาะเมืองสตูลและมณฑลปัตตานีนั้นอยู่นอกประเด็นที่เป็นข้อเสนอ ส่วนเมืองปลิศนั้นไทยยอมตามที่เรียกร้องของอังกฤษได้ อังกฤษได้ยื่นข้อเสนอดำเนินใหม่ คือ อังกฤษขอคืนแดนรามันห์ตอนใต้และหมู่เกาะลังกาวีทดแทน ดังนั้นการเจรจาต่อรองในเรื่องนี้จึงถึงที่สุดไทยยินยอมตกลงมอบดินแดนในหัวเมืองประเทศราชที่ไทยไม่ได้ปกครองโดยตรงให้กับอังกฤษที่ลอนดอน ดังนี้คือเมืองไทรบุรี เมืองปลิศ เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู เขตรามันห์ตอนใต้และหมู่เกาะลังกาวี อังกฤษยอมยกเลิกอนุสัญญาฉบับปี ค.ศ. 1897 และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ทำไว้กับไทย เนื่องจากข้อต่อรองว่าดินแดนที่ไทยยอมยกมอบให้กับอังกฤษนั้นมีมากกว่าข้อเสนอที่ไทยเสนอแลกเปลี่ยนในช่วงแรก ดังนั้นอังกฤษจึง

¹ แดบสุข นุมนนท์ "การเจรจาทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ ค.ศ. 1900-1909,"

ยินยอมให้ไทยกู้เงินโดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำจากสหพันธรัฐมลายูของอังกฤษ นำมาสร้างทางรถไฟสายภาคใต้ของไทย

การลงนามในสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษครั้งนี้มีขึ้นที่กรุงเทพฯ ระหว่างกรมหลวงเทเวศร์วัชรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศผู้แทนฝ่ายไทย กับ มร.แปตติย ราชทูตของอังกฤษที่ประจำ ณ กรุงเทพฯ ผู้แทนฝ่ายอังกฤษที่ลอนดอน ลงนามเมื่อวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 1909 และได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกันที่กรุงลอนดอน ในวันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1910 สารสำคัญของสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษฉบับนี้มีดังนี้

1. ไทยโอนสิทธิการปกครองการบังคับบัญชาเหนือเมืองไทรบุรี เมืองปลิศ เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู หมู่เกาะลังกาวิ และเขตรามันท์ตอนใต้ให้กับอังกฤษ
 2. การโอนดินแดนดังกล่าวนี้จะจัดการให้เรียบร้อยภายในเวลาสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกันแล้ว
 3. ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายอังกฤษร่วมกันภายในหกเดือนนับตั้งแต่วันที่มีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันแล้ว เพื่อทำการปักปันเขตแดนตามที่ตกลง คนในบังคับไทยที่อยู่ในดินแดนที่มอบให้อังกฤษนี้ ถ้าต้องการเป็นคนในบังคับไทยต่อไป ต้องอพยพมาอยู่ในดินแดนไทยภายในเวลาหกเดือน นับตั้งแต่วันที่แลกเปลี่ยนสัตยาบันนั้นและอังกฤษยอมรับว่าคนเหล่านั้นยังคงมีสิทธิความเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ในดินแดนที่มอบให้อังกฤษ นอกจากนี้หนังสืออนุญาตต่าง ๆ ที่ทางไทยได้ออกให้กับบุคคลต่าง ๆ ไว้ก่อนวันลงนามในสัญญาฉบับนี้ อังกฤษรับว่าหนังสืออนุญาตนั้นมีผลบังคับใช้ได้ต่อไป
 4. อังกฤษยินยอมว่าขอรับใช้หนี้สินต่าง ๆ ที่ไทยให้เมืองไทรบุรี เมืองปลิศ เมืองกลันตัน และเมืองตรังกานู กุยัมโป โดยการที่มอบให้สหพันธรัฐมลายูของอังกฤษใช้แทนทั้งหมด
 5. อำนาจอศาลต่างประเทศฝ่ายไทยตามข้อ 8 ของหนังสือสัญญา ปี ค.ศ. 1883 ต้องใช้ตามสัญญาว่าด้วยอำนาจอศาลที่ติดท้ายหนังสือสัญญานี้กับคนในบังคับอังกฤษที่จดทะเบียนก่อนวันลงนามในสัญญา ตามระบบการศาลแบบนี้จะสิ้นสุดลงและอำนาจอศาลต่างประเทศจะถูกโอนไปให้ศาลไทยเมื่อได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายลักษณะอาญากฎหมายลักษณะแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายลักษณะวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะพระธรรมนูญจัดตั้งศาล ส่วนคนในบังคับอังกฤษที่จดทะเบียนภายหลังวันลงนามสัญญาจะต้องอยู่ในอำนาจอศาลไทยตามสัญญาว่าด้วยอำนาจอศาล
 6. คนในบังคับอังกฤษจะได้สิทธิเหมือนคนพื้นเมือง เช่นสิทธิในที่ดิน สิทธิในการอยู่อาศัย และการเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ต้องมีหน้าที่เสียภาษีอากรต่าง ๆ เหมือนคนในบังคับไทยทุกประการยกเว้นไม่ต้องรับราชการทหาร¹
- นอกจากนี้ไทยกับอังกฤษยังได้ลงนามในสัญญาว่าด้วยเขตแดน สัญญาว่าด้วยอำนาจอศาลแยกต่างหากต่อท้ายสนธิสัญญาด้วย รวมทั้งมีประกาศยกเลิกอนุสัญญาฉบับ ปี ค.ศ. 1897 และข้อตกลงว่าด้วยการสร้างทางรถไฟสายใต้โดยสหพันธรัฐมลายูตกลงให้ไทยกู้เงินในการสร้างจำนวนทั้งสิ้น 4,000,000 ปอนด์ ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 โดยมีเงื่อนไขว่ากรรมรถไฟสายใต้ในความควบคุมของชาวอังกฤษเป็นผู้ดำเนินการสร้าง

¹ กรมสนธิสัญญาและกฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ "สัญญาในระหว่างกรุงสยามกับกรุงอังกฤษ ร.ศ. 127," ในหนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม 2 พ.ศ. 2413-2462 เรื่องสนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ หน้า 179-181

การก่อสร้างทางรถไฟสายใต้จะเริ่มทันทีที่ได้ทำความตกลงกันเรื่องการเงินเรียบร้อยแล้วและไทยต้องทำไปเชื่อมกับทางรถไฟของสหพันธรัฐมลายูของอังกฤษ

ผลของสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษใน ปี ค.ศ. 1909-1910 นี้ ทำให้ไทยต้องสูญเสียอธิปไตยในดินแดนเมืองไทรบุรี เมืองปูลิส เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู เขตรามันห์ตอนใต้ และหมู่เกาะลังกาวิให้กับอังกฤษ ซึ่งได้รับผลตอบแทนทางอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงในบรรดาหัวเมืองของไทยในแหลมมลายูที่ยังคงเหลืออยู่ ปลดเปลื้องพันธสัญญาที่มัดตัวของไทยให้หมดไป และได้รับผลอื่น ๆ เช่นเรื่องรถไฟเป็นต้น เหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดสินใจพระทัยแลกเปลี่ยนครั้งนั้นนับว่าเป็นทางเลือกที่ถูกด้วยเหตุผลที่ดีที่สุดในสภาวะการณ์ที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น เพราะถ้าไม่กระทำดังกล่าวแล้วในเวลาต่อไปในอนาคตเมืองเหล่านี้จะต้องตกเป็นเมืองในอารักขาของอังกฤษได้ เพราะผลประโยชน์ของอังกฤษมีอยู่อย่างมหาศาลและอังกฤษก็ทวงแทนไม่ให้มหาอำนาจอื่น ๆ เข้ามามีผลประโยชน์ในแหลมมลายู เมื่อถึงเวลานั้นไทยก็จะสูญเสียไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนอะไรในฐานะที่มีอธิปไตยความเป็นเจ้าของดินแดนเหล่านี้ การสูญเสียดินแดนของไทยในแหลมมลายูครั้งนี้จัดเป็นผลที่เกิดจากการที่จักรวรรดินิยมตะวันตกคุกคามไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และคริสต์ศตวรรษที่ 20 ตอนต้นนั่นเอง ดินแดนดังกล่าวที่ไทยยกให้กับอังกฤษได้รวมกับสหพันธรัฐมลายูของอังกฤษสืบมา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนักอังกฤษได้มอบเอกราชให้กับสหพันธรัฐมลายู ดินแดนดังกล่าวคือ รัฐกลันตัน รัฐตรังกานู รัฐเคตะห์ และรัฐเปอร์ลิสของสหพันธรัฐมาเลเซียในปัจจุบัน ดังนั้นสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของไทยกับดินแดนดังกล่าวยังคงมีต่อกันตราบทุกวันนี้

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

บรรณาสาร, กอง กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารหมวดสนธิสัญญา เรื่องสัญญาสยาม-อังกฤษ แฟ้ม 1.6 ปีก 1 บันทึก มร.สไตรเบล

สนธิสัญญาและกฎหมาย, กรม กระทรวงการต่างประเทศหนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม 2 (พ.ศ. 2413-2462) หน้า 179-181

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 5 0.3/6 พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงในที่ประชุมเสนาบดี เรื่องทำหนังสือสัญญาทางไมตรีกับอังกฤษ ร.ศ. 128 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม ร.ศ. 128

เอกสารชั้นรอง

กิ่งแก้ว นิคมขำ, การเจรจาและข้อตกลงระหว่างไทยและอังกฤษเกี่ยวกับเมืองมลายูในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. 2443 - พ.ศ. 2452 ปริญญาณีพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519 241 หน้า อัดสำเนา

แถบสุข นุ่มนนท์ "การเจรจาทางการทูตระหว่างไทยกับอังกฤษ ค.ศ. 1900-1909" ในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หน้า 1-14 พิมพ์ถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ในโอกาส ครบ 80 พรรษาบริบูรณ์ 25 สิงหาคม 2514 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2514

สกรรจ์ จันทรัตน์ ปัญหาการปกครองมณฑลไทรบุรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2440-2452) ปริญญาณีพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2522 304 หน้า อัดสำเนา